

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри соціальної роботи та реабілітації Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидата педагогічних наук, доцента **Прохорчука Олександра Михайловича** на дисертацію **ПРЯДКА Олександра Вікторовича** на тему: **«Методика організації самостійної роботи студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» в умовах дистанційного навчання»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка»

Обґрунтування вибору теми дослідження. Проблема вдосконалення системи самостійної роботи у вищій школі завжди була об'єктом міждисциплінарних досліджень (філософії, психології, педагогіки, соціології тощо). Останнє десятиліття викликало посилення інтересу до цієї проблеми через зростаючу потребу сучасного інформаційного суспільства; висококваліфікованих фахівців, здатних до самостійних дій та відповідальних рішень.

Розвиток професійної освіти стає нездійсненним без широкого запровадження у процес підготовки та контролю рівня знань інформаційних технологій; штучного інтелекту; навчального телебачення; введення в ринок комп'ютерних навчальних програм. Вагомим шляхом є застосування інформаційних ресурсів з урахуванням комп'ютерних телекомунікацій.

Дистанційне навчання має важливе значення у процесі надання освітніх послуг. Воно дає можливість повноцінно реалізовувати право кожного на освіту, незалежно від майнового та соціального стану, місця проживання, стану фізичного здоров'я. Застосування технологій дистанційного навчання значно зменшує відстань між споживачем освітніх послуг та ЗВО. Сучасний студент має можливість підтримувати зі своїм освітнім закладом дистанційний зв'язок. Все це надає величезний вибір студенту.

Нині реформування освітньої системи все більшого обговорення набувають різні інноваційні форми навчання. Однак освітні послуги, потребують вдосконалення та впровадження в практику науково обґрунтованих концептуально нових форм організації навчання, де нагальним завданням у ході навчання є саморозкриття творчих здібностей особистості, розширення його перспектив у самостійному процесі пізнавальної діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому і оформлення. У дисертації Прядка Олександра Вікторовича теоретично обґрунтовано організацію самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання; охарактеризовано теоретичні підходи та принципи самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання; проаналізовано провідні напрями до організації самостійної роботи студентів ЗВО в умовах дистанційного навчання; визначено сучасні технології, методи та особливості організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання у ЗВО; експериментально перевірено методику реалізації конструктивно-педагогічних і методичних умов організації самостійної роботи студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» в умовах дистанційного навчання.

Робота включає анотацію, вступ, три розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг роботи становить 255 сторінок. Робота містить 10 таблиць, 15 рисунків та 4 додатки.

У першому розділі виділено моделі дистанційної освіти, що різняться особливостями вживаних технологій, а також ступенем управління та відповідальності викладача та студента.

Теоретичний аналіз організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання реалізовано за проблемним положенням, відповідно до якого виокремлено такі групи праць: праці монографічного змісту (монографії, посібники, підручники); наукові статті щодо організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання; дисертації науковців, які характеризують проблему організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання.

У розділі проаналізовано провідні принципи організації самостійної роботи студентів ЗВО в умовах дистанційного навчання. До широкого використання нових технологій та дистанційного навчання належать такі принципи: принцип гуманізації й гуманітаризації,

принцип самостійності, принцип наступності, принцип науковості, принцип свідомості й активності студентів, принцип системності, послідовності й раціональності організації самостійної навчальної діяльності студентів, принцип доступності й достатнього рівня складності в організації самостійної навчальної діяльності студентів, принцип зв'язку теорії з практикою в організації самостійної навчальної діяльності студентів, принципи професійно-педагогічної значущості знань і професійної компетентності, принцип наочності вимагає візуалізацію навчальних даних, принцип індивідуалізації, принцип пріоритетності педагогічного підходу при проектуванні освітнього процесу в дистанційному навчанні, принцип педагогічної доцільності застосування ІКТ, принцип відповідності технологій до навчання, принцип мобільності навчання, принцип забезпечення захисту інформації, принцип неантагоністичності дистанційного навчання існуючим формам освіти, принцип інтерактивності, принцип ідентифікації та інші.

Показано характерні особливості дистанційного навчання у самостійній роботі. Наголошено, що для активізації самостійної роботи студентів у сучасному освітньому процесі вищої школи необхідно враховувати всі ці принципи. Дані принципи дозволяють вирішувати такі завдання: розвинути творчу активність, спостережливість, логічне мислення; прищепити культуру розумової та фізичної праці, вчити самостійно працювати, продуктивно та з інтересом прагнути до досягнення поставленої мети; готувати до вдосконалення у обраній професії після закінчення ЗВО, а також даний вид роботи відіграє вирішальну роль у формуванні особистості майбутнього фахівця, будучи необхідною умовою розвитку потенційних можливостей виконання творчої діяльності. При цьому самостійна робота має забезпечити не тільки засвоєння студентами знань, а й допомогти формуванню навичок їх самостійного набуття.

Розглянуто теоретичні підходи до організації самостійної роботи студентів ЗВО в умовах дистанційного навчання. Це такі підходи як: стратегічний підхід, проектний підхід, синергетичний підхід, системний підхід, культурологічний підхід, акмеологічний підхід, студентоцентризований підхід, індивідуальний підхід, змішаний підхід, компетентнісний підхід, диференційований підхід, особистісно орієнтований підхід, технологічний підхід.

У другому розділі визначено провідні напрями самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання, а саме: соціальний, методологічний, фінансово-економічний, нормативно-правовий, організаційно-педагогічний, інституційний, технологічний, науково-методичний, психологічний, прикладний, виховний, регіональний.

Визначення різних напрямів дистанційного навчання є необхідною умовою їх застосування в освітньому просторі. Удосконалення цих напрямів сприятиме вирішенню багатьох завдань, забезпеченню можливостей здобуття неперервної освіти будь-якого рівня та якості й створенню умов для саморозвитку кожної людини незалежно від віку, статі, стану здоров'я і матеріального становища, індивідуально-психологічних особливостей тощо.

Досліджено сучасні технології організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання у ЗВО. У вищій освіті широко використовуються такі основні дистанційні технології навчання: телекомунікаційні технології; технології телеконференції; ТВ-технології; Інтернет-технології; інформаційні технології; мережеві технології; технології проблемного навчання; технології навчання у співробітництві; технології кооперативного навчання; ігрові технології. Ці технології дозволяють забезпечити індивідуальну освітню траєкторію здобувача освіти, а також неперервність освітнього процесу у випадках надзвичайних обставин, які об'єктивно унеможливають відвідування закладів освіти; надають студентам можливість реалізувати себе, підвищити результативність самостійної роботи, отримати велику кількість нових знань, а також розширює можливості для творчого самовираження та закріплення різноманітних професійних навичок; дозволяє знаходити та реалізовувати новітні форми й методи навчання.

Охарактеризовано методи організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання у ЗВО. Серед методів організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання виділяють: метод кейс; метод чат-конференції; метод Webquest; методи індивідуалізованого викладання і навчання; метод проєктів; дослідницький метод; метод модульного навчання; інтерактивний метод; метод «мозкового штурму»;

синхронний та асинхронний метод. Ці методи забезпечують взаємодію суб'єктів освітнього процесу, забезпечуючи індивідуалізацію навчання, формування предметної і ключових компетентностей у студентів.

Розглянуто особливості організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання. Одним з найважливіших завдань сучасної вищої освіти є формування творчої особистості фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності в умовах швидкої зміни багатьох сторін суспільного життя. Сучасний кваліфікований, конкурентоспроможний фахівець має володіти інформаційно-комунікаційними технологіями, демонструвати готовність до постійного професійного зростання, вміння трансформувати отримані знання на інноваційні технології, формувати та розвивати навички самостійного здобуття знань, критичного мислення.

Порівняно з традиційними методами навчання дистанційне навчання має такі особливості: розподіл, гнучкість, комплексність, масовість, мережевість, функціональність, інноваційність, комплексність, творчість. Дані методи забезпечують інтерактивну взаємодію у процесі навчання із виокремлення часу для самостійного освоєння матеріалу, консультаційний супровід у процесі навчання.

Означено конструктивно-педагогічні та методичні умови застосування дистанційних технологій у системі самостійної роботи студентів, що сприяють досягненню успішного результату системи самостійної роботи студентів оптимальними способами.

Пропонована структурно-змістовна модель педагогічного забезпечення самостійної роботи студентів спрямована на вдосконалення дистанційного навчання студентів органічно вливається у освітній процес, не потребує додаткових витрат та позитивно відбивається на засвоєнні знань. Ефективність розробленої моделі оцінена у процесі проведення дослідно-експериментальної роботи.

У третьому розділі проаналізовано сутність і зміст критеріїв динаміки організації самостійної роботи студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» в умовах дистанційного навчання, а також виокремлено показники в розрізі кожного з них. Доведено, що мотиваційний критерій самостійної роботи студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» в умовах дистанційного навчання полягає у внутрішній мотивації до навчання, активному використанні ресурсів і технологій, здатності до самоорганізації та самоконтролю. Пізнавальний критерій відображає здатність студентів до засвоєння, аналізу й інтеграції знань, розвитку критичного мислення та застосування отриманих знань у професійній діяльності. Діяльнісний критерій охоплює ефективне планування та виконання навчальних завдань, використання цифрових інструментів, самостійність у розв'язанні професійних проблем. Творчо-креативний критерій передбачає генерування оригінальних ідей, креативний підхід до навчальних завдань, розвиток інноваційного мислення. До показників мотиваційного критерію віднесено рівень внутрішньої мотивації, її стійкість, емоційне залучення, інтерактивну взаємодію. Пізнавальний критерій визначається критичним мисленням, здатністю до саморефлексії, інтеграцією знань. Діяльнісний критерій включає ініціативність, здатність до планування, адаптацію до дистанційного навчання. Творчо-креативний критерій передбачає креативність, інноваційність, інтеграцію міждисциплінарних знань, використання цифрових технологій у навчальному процесі.

Установлено та охарактеризовано рівні динаміки організації самостійної роботи студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» в умовах дистанційного навчання: низький, середній, достатній, високий як окремо за вказаними критеріями, так і в їхній сукупності.

Програма експериментального дослідження реалізовувалася поетапно. На підготовчому етапі експериментальної роботи вирішувалися такі питання: формування мети та завдань експериментальної роботи, розроблення критеріїв, показників, параметрів діагностики сформованості дидактичної компетентності, відбір контрольної та експериментальної групи, аналіз однорідності досліджуваних груп.

Презентоване експериментальне дослідження було проведено з метою перевірки загальної гіпотези, згідно з якою організація самостійної роботи студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» в умовах дистанційного навчання стане ефективною за умови

реалізації визначених педагогічних умов, що комплексно забезпечуватимуть підвищення ефективності освітнього процесу. Підтвердженням цих узагальнень стане представлення результатів експериментальної частини дослідження. Метою означеного дослідження було створення та експериментальна перевірка організації самостійної роботи студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» в умовах дистанційного навчання, її верифікація, експериментальна перевірка й експертне оцінювання.

На основі комплексного аналізу в результаті проведення педагогічного експерименту отримано дані про достовірне отримання позитивної динаміки ефективності організації самостійної роботи студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» в умовах дистанційного навчання в експериментальних групах порівняно з контрольними. Отже, проведений експеримент сприяв покращенню рівня організації самостійної роботи студентів, що особливо помітно серед представників експериментальної групи, де спостерігається суттєве зменшення частки студентів із низьким рівнем та збільшення кількості студентів із високим і достатнім рівнями динаміки.

У цілому дисертація Прядка Олександра Вікторовича є завершеною науковою працею, а її оформлення відповідає встановленим вимогам МОН України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України «Теоретико-методичні основи навчально-виховної роботи у природоохоронних та аграрних вищих навчальних закладах» (номер державної реєстрації 0115U003561).

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків. Наукові положення, висновки та пропозиції, подані в дисертаційному дослідженні, є достатньо обґрунтованими та логічно узгодженими із метою та завданнями дослідження. Вони базуються на системному аналізі наукових джерел з педагогіки, психології, соціальної роботи, а також на вивченні відповідних нормативно-правових документів. Це підтверджується коректним використанням комплексу науково-теоретичних, емпіричних, математико-статистичних, графічних методів дослідження, адекватних поставлених меті та завданням. Автор застосував як кількісні (анкетування, тестування), так і якісні методи (спостереження, аналіз документів, контент-аналіз) для отримання достовірних результатів.

Достовірність отриманих результатів забезпечується: результатами виконаних автором низки експериментальних досліджень; публікацією статей в провідних фахових виданнях України і за кордоном; апробацією отриманих наукових результатів на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях. Теоретичні аспекти та практичні результати дослідження апробувалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях міжнародного і всеукраїнського рівнів: Всеукраїнській студентській інтернет-конференції «Актуальні проблеми сучасної психологічної науки: виклики сучасності» (м. Житомир, 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Виклики сучасної освіти зумовлені екстремальними умовами функціонування» (м. Берегове, 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Трансформація системи міжнародних відносин в умовах російсько-української війни (до дня спротиву окупації Автономної республіки Крим та м. Севастополя)» (м. Київ, 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу» (м. Київ, 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток лідерського потенціалу жінок в академічному середовищі: міжнародний досвід для потреб розбудови України» (м. Київ, 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні соціокультурні трансформації: медіа, мова, комунікація» (м. Київ, 2025 р.).

Повнота викладення матеріалів дослідження в опублікованих працях. Основні положення дисертації викладено в 13 публікаціях, з яких 2 статті у періодичних наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 6 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 6 тез наукових доповідей.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендацій щодо їх можливого використання. Всі отримані автором результати є новими, достовірними

та належно обґрунтованими. **Наукова новизна** одержаних результатів дослідження: *уперше* визначено сутність та специфіку педагогічного забезпечення самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання на основі теоретичного, ретроспективного, порівняльного та системного аналізу сучасного наукового дискурсу; охарактеризовано провідні напрями та принципи самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання; проаналізовано теоретичні підходи до організації самостійної роботи студентів ЗВО в умовах дистанційного навчання; визначено сучасні технології, методи та особливості організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання у ЗВО; теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено структурно-змістовну модель організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання та особливості її функціональних компонентів (мотиваційно-цільового, когнітивного, практично-діяльнісного, рефлексивного) як відображення невід'ємних складових і логіки цілісного процесу організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання; здійснено науково-методичне забезпечення реалізації структурно-змістовної моделі через комплексний системний вплив на особистісні якості студентів у системі самостійної навчальної діяльності; експериментально перевірено методику реалізації конструктивно-педагогічних і методичних умов організації самостійної роботи студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» в умовах дистанційного навчання, що мають забезпечити ефективність функціонування структурно-змістовної моделі; *удосконалено* принципи щодо виконання випереджувального підходу до здійснення організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання та концептуальних ідей неперервного професійного розвитку студентів в Україні в умовах глобалізаційних процесів; *подальшого розвитку набули* положення щодо організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання передових ідей зарубіжного досвіду в системі реформування освітньої системи України.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у розробленні та впровадженні в освітній процес ЗВО навчально-методичного забезпечення, зокрема: методичні розробки, тестові опитувальники, методики реалізації конструктивно-педагогічних і методичних умов організації самостійної роботи студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» в умовах дистанційного навчання: телекомунікаційних, мережових, інформаційних, технологій телеконференцій, ТВ-технологій, інтернет-технологій; проблемного навчання, навчання у співробітництві, кооперативного, гейміфікації, що допомагатиме підвищенню якості освіти та готовності студентів до викликів нинішнього ринку праці, а також в удосконаленні освітньої практики.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які подано автором для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування. Таким чином, у дисертаційному дослідженні Прядка Олександра Вікторовича відсутні порушення академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації. Дисертація Прядка Олександра Вікторовича, як будь-яка творча наукова праця, не позбавлена недоліків, які можуть слугувати підґрунтям для наукової дискусії та вдосконалення:

1. У першому розділі подано великий перелік підходів до організації самостійної роботи студентів, варто було б додати логічну схему або коротке порівняльне узагальнення, що підсилило б системність розгляду.

2. У підрозділі 1.3 подано перелік стратегічного, проєктного, синергетичного, культурологічного, студентоцентрованого підходів. Але аналіз їхніх переваг, обмежень та релевантності до дистанційного навчання поданий поверхово. Доцільно було б розширити критичний аналіз – чому саме ці підходи оптимальні, у чому їхня практична цінність.

3. Після викладу історико-теоретичних аспектів ідуть раптові переходи до моделей дистанційної освіти та особливостей самостійної роботи. Потрібно було дати короткі підсумкові абзаци між підрозділами для зв'язності тексту.

4. Мова та стиль викладу дисертаційного матеріалу відповідають науково-академічному стилю. Проте слід зазначити, що у тексті роботи зустрічаються незначні технічні помилки.

Вказані зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. Отримані здобувачем результати досліджень і висновки є обґрунтованими, мають високий рівень наукової новизни і практичну цінність.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим нормам. Аналіз дисертації, опублікованих наукових праць дає підстави для висновку, що дисертація на тему: «Методика організації самостійної роботи студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» в умовах дистанційного навчання» за актуальністю і глибиною, рівнем узагальнення та обсягом, повнотою викладу її основних результатів, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Прядко Олександр Вікторович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка».

Рецензент доцент кафедри соціальної роботи та реабілітації Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат педагогічних наук, доцент Олександр Прохорчук